

STRAF(PROCES)RECHT

AAK20137388

Prof. mr. J.H. Crijns

Wetgeving**1 Staatsblad**

Stb. 2013, 336 – Inwerkingtreding Wet conservatoir beslag ten behoeve van het slachtoffer

De Wet van 26 juni 2013 in verband met de introductie van de mogelijkheid conservatoir beslag te leggen op het vermogen van de verdachte ten behoeve van het slachtoffer, *Stb. 2013, 278* zal op 1 januari 2014 in werking treden. Zie voor een inhoudelijke bespreking van deze wet *KwartaalSignaal 124* en *128* (AAK20127046 en AAK20137322).

2 Kamerstukken

33 712 – Wetsvoorstel strafbaarstelling acquisitiefraude

Dit initiatiefwetsvoorstel van de Kamerleden Gesthuizen en Van Oosten (*Kamerstukken II 2012/13, 33 712, nr. 2*) voorziet – naast wijzigingen in het Burgerlijk Wetboek die beogen acquisitiefraude zoveel mogelijk tegen te gaan – onder meer in een zelfstandige strafbaarstelling van acquisitiefraude. Hiertoe wordt in Titel XXV van het Wetboek van Strafrecht een nieuw artikel 326d ingevoegd, dat als volgt komt te luiden:

‘Hij die, met het oogmerk om zich of een ander wederrechtelijk te bevoordelen, een ander die handelt in de uitoefening van een beroep, bedrijf of organisatie mondeling of bij geschrift een aanbod doet waarin niet of op dubbelzinnige dan wel grafisch onduidelijke wijze wordt vermeld dat het een aanbod van overeenkomst tegen betaling betreft, wat de duur van de overeenkomst bedraagt of wat de prijs van de overeenkomst bedraagt, waardoor die ander een overeenkomst sluit die hij niet of niet onder dezelfde voorwaarden zou hebben gesloten indien hij de ware staat van zaken gekend had, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vijfde categorie.’

Deze strafbaarstelling beoogt de civielrechtelijke mogelijkheden bij de bestrijding van acquisitiefraude verder te ondersteunen.

33 745 – Wetsvoorstel elektronische detentie

Dit wetsvoorstel – dat een uitvloeisel is van het regeerakkoord van het kabinet Rutte II en dat voluit luidt Wetsvoorstel tot wijziging van de Penitentiaire beginselenwet en het Wetboek van Strafrecht in verband met de herijking van de wijze van de tenuitvoerlegging van vrijheidsbenemende sancties en de invoering van elektronische detentie (*Kamerstukken II 2013/14, 33 745, nr. 2*) – strekt, zoals de naam reeds doet vermoeden, tot het aanbrengen van wijzigingen in de wijze waarop vrijheidsstraffen ten uitvoer worden gelegd. Hiertoe wordt de zogenoemde detentiefasering met behulp van een penitentiair programma afgeschaft en wordt in plaats daarvan elektronische detentie

ingevoerd. Hierbij wordt onder elektronische detentie verstaan ‘de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel op een plaats buiten een inrichting waarbij de veroordeelde wordt verplicht op deze plaats te verblijven’. De naleving van deze verplichting wordt verzekerd door de betrokkene onder elektronisch toezicht te plaatsen (zie het voorgestelde art. 4 lid 1 Pbw). Anders dan eerder het plan is geweest, wordt elektronische detentie niet ingevoerd als alternatief voor kortdurende vrijheidsstraffen, maar als een executiemodaliteit direct voorafgaand aan de invrijheidsstelling van de gedetineerde. Elektronische detentie is derhalve enkel mogelijk wanneer de tot vrijheidsstraf veroordeelde eerst enige tijd gedetineerd is geweest. Concreet bepaalt het wetsvoorstel dat elektronische detentie enkel mogelijk is in geval het gaat om een vrijheidsstraf van minimaal zes maanden, terwijl de veroordeelde minimaal de helft van zijn straf in detentie moet hebben ondergaan (vgl. het voorgestelde art. 4 lid 2 Pbw). Ook voorziet het wetsvoorstel in de mogelijkheid elektronische detentie toe te passen in gevallen waarin de verdachte nog niet onherroepelijk is veroordeeld (lees: hangende het appel). Ook in een dergelijk geval dient de verdachte ten minste de helft van zijn in eerste aanleg opgelegde vrijheidsstraf te hebben ondergaan (vgl. het voorgestelde art. 4 lid 2 Pbw). In alle gevallen geldt dat de elektronische detentie in zijn totaliteit maximaal twaalf maanden mag voortduren (vgl. het voorgestelde art. 4 lid 1 Pbw). De grond voor het toepassen van elektronische detentie is gelegen in het goede gedrag van de gedetineerde; de toepassing van elektronische detentie is derhalve geen automatisme, maar een mogelijkheid (vgl. de voorwaardelijke formulering in het voorgestelde art. 4 lid 2 Pbw). Hiermee beoogt het wetsvoorstel een sterker appel te doen op ‘de eigen verantwoordelijkheid van de gedetineerde, diens gedrag en motivatie’ (*Kamerstukken II 2013/14, 33 745, nr. 3, p. 1*).

De Afdeling advisering van de Raad van State heeft kritisch gereageerd op dit voorstel, met name ten aanzien van de afschaffing van de detentiefasering met een penitentiair programma. De kern van de kritiek van de Raad is dat een degelijke onderbouwing van nut en noodzaak van het wetsvoorstel ontbreekt, temeer daar de detentiefasering met een penitentiair programma al jaren goed lijkt te functioneren en ook deze modaliteit het door het kabinet gewenste appel op de eigen verantwoordelijkheid van de gedetineerde doet. Concluderend wordt gesteld dat het wetsvoorstel primair lijkt te zijn geboren uit budgettaire overwegingen. Mede als gevolg van deze kritiek is de memorie van toelichting in een later stadium aangevuld met een nadere onderbouwing van de voorgenomen maatregelen.

Kamerstukken II 2013/14, 33 552, nr. 8 – Verschijningsplicht van verdachten

Op 4 oktober jl. heeft de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie een brief naar de Tweede Kamer gestuurd waarin hij – naar aanleiding van een eerdere motie (*Kamerstukken II 2012/13, 33 400 VI, nr. 119*) – ingaat op de vraag of

en in hoeverre een verschijningsplicht voor verdachten zou moeten worden ingevoerd. Blijkens de motie zou een dergelijke verschijningsplicht moeten gelden voor verdachten van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Door ter terechtzitting te verschijnen zou de verdachte respect tonen voor het slachtoffer, aldus de indieners van de motie (de Kamerleden Helder en Van der Steur). De staatssecretaris stelt zich in zijn brief op het standpunt dat hij een dergelijke verschijningsplicht (vooralsnog) niet opportuun acht. De belangrijkste reden hiervoor is dat het door de indieners gewenste respect van de verdachte voor het slachtoffer eenvoudigweg niet kan worden afgedwongen met een plicht tot verschijnen. Bij die stand van zaken zou een verschijningsplicht enkel extra werkzaamheden voor politie en justitie opleveren, zonder dat op voorhand mag worden verwacht dat deze extra inspanningen daadwerkelijk ten goede zullen komen aan het slachtoffer. Wel oppert de staatssecretaris de mogelijkheid dat de officier van justitie het slachtoffer voortaan tijdens slachtoffergesprekken vraagt of en in hoeverre het slachtoffer het verschijnen van de verdachte ter terechtzitting op prijs zou stellen. Indien dit het geval is, kan de officier van justitie zich – binnen de mogelijkheden die hem ter beschikking staan – de nodige moeite getroosten de verdachte ter zitting te laten verschijnen.

3 Conceptwetgeving

Conceptwetsvoorstel dadelijke tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen

Recent hebben de bewindslieden van Veiligheid en Justitie een conceptwetsvoorstel openbaar gemaakt dat erin voorziet de dadelijke tenuitvoerlegging van gevangenisstraffen mogelijk te maken, derhalve nog voordat het vonnis waarin de gevangenisstraf is opgelegd in kracht van gewijsde is gegaan. Hiertoe wordt een nieuw artikel 557a in het Wetboek van Strafvordering ingevoegd. Deze bepaling maakt het mogelijk gevangenisstraffen van minimaal één jaar dadelijk ten uitvoer te leggen mits het gaat om een strafbaar feit waarbij een slachtoffer is betrokken. Deze laatste eis geldt niet voor gevangenisstraffen van minimaal twee jaar; in dergelijke gevallen behoort dadelijke uitvoerbaarheid steeds tot de mogelijkheden. Wel krijgt de appelrechter de mogelijkheid de dadelijke tenuitvoerlegging ambtshalve, op vordering van het Openbaar Ministerie of op verzoek van de verdachte te schorsen, bijvoorbeeld in verband met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Ook kan hij deze schorsing op een later moment weer opheffen. Mocht de zaak in hoger beroep eindigen zonder oplegging van een vrijheidsbenemende straf of maatregel, dan komt de gewezen verdachte in aanmerking voor een schadevergoeding voor de periode die hij in detentie heeft doorgebracht.

Conceptwetsvoorstel uitbreiding spreekrecht

Begin oktober heeft de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie opnieuw een conceptwetsvoorstel verspreid onder de adviesorganen dat het spreekrecht van slachtoffers

beoogt uit te breiden. Waar het de vorige keer ging om een uitbreiding van de kring van spreekgerechtigden (zie de Wet uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces van 12 juli 2012, *Stb.* 2012, 345, in werking getreden op 1 september 2012; inhoudelijk besproken in *KwartaalSignaal* 123 en 124 (☞ AAK20126973 en ☞ AAK20127046)), gaat het ditmaal om een inhoudelijke uitbreiding van (of aanvulling op) het spreekrecht. Tot op heden mogen slachtoffers zich alleen uitlaten over de gevolgen die het strafbare feit voor hen heeft gehad (het spreekrecht); thans wordt voorgesteld slachtoffers voortaan ook toe te staan zich – bij wijze van advies aan de rechter – uit te laten over de bewijsvraag, de kwalificatie, het bestaan van eventuele strafuitsluitingsgronden en de op te leggen sancties (het adviesrecht). Dit adviesrecht kunnen zij reeds aanwenden tijdens de uitoefening van hun ‘gewone’ spreekrecht over de impact van het strafbare feit, dus nog voorafgaand aan het requisitoir van de officier van justitie. Hoewel het hier evident om juridisch-inhoudelijke kwesties gaat (het betreft immers de materiële vragen van het beslissingsmodel van art. 348/350 Sv), voorziet het wetsvoorstel – wellicht anders dan verwacht zou mogen worden – niet in verplichte rechtsbijstand voor het slachtoffer. Keerzijde van dit adviesrecht voor het slachtoffer is dat het slachtoffer zich met het gebruik daarvan ook blootstelt aan kritische ondervraging over de ingenomen standpunten door de andere procesdeelnemers (rechter, officier van justitie en verdediging). Indien noodzakelijk kan het slachtoffer in dat verband ook als getuige worden beëdigd, zodat zijn uitlatingen desgewenst voor het bewijs kunnen worden gebezigd. Evenals het geval is bij het spreekrecht kan ook het adviesrecht worden uitgeoefend door de nabestaanden van het slachtoffer en door andere spreekgerechtigden. Ook voorziet het wetsvoorstel door middel van een toevoeging aan het bestaande artikel 359 lid 2 Sv in een motiveringsplicht voor de rechter indien hij in zijn beslissing afwijkt van door het slachtoffer ingenomen standpunten.

In de conceptmemorie van toelichting bij het voorstel wordt ook uitgebreid ingegaan op de vraag of en in hoeverre invoering van een adviesrecht voor het slachtoffer noopt tot de introductie van enigerlei vorm van een tweefasenproces. Een betrekkelijk voor de hand liggende vraag, nu het adviesrecht het slachtoffer de mogelijkheid geeft zich uit te laten over de straftoemeting. Het zou voor de hand kunnen liggen deze mogelijkheid pas te bieden als de schuld van de verdachte in rechte is komen vast te staan. Bij de beantwoording van deze vraag knoopt de staatssecretaris aan bij het recent verschenen WODC-onderzoek omtrent de wenselijkheid van een dergelijk tweefasenproces (zie B.F. Keulen e.a. (red.), *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2013; zie over dit onderzoek ook *NJB* 2013, p. 2361). Uiteindelijk wordt deze vraag – mede met behulp van voornoemd onderzoeksrapport – ontkennend beantwoord door de staatssecretaris. Het adviesrecht zoals

in het conceptwetsvoorstel voorzien zou ook binnen de bestaande kaders van het strafproces zijn beslag moeten kunnen krijgen. Dat hier enige spanning met de onschuld-presumptie kan ontstaan, wordt klaarblijkelijk voor lief genomen.

Per saldo vormt dit voorstel wederom een duidelijke emancipatie van de positie van het slachtoffer binnen het strafproces. Niettemin zijn de potentiële bezwaren tegen dit voorstel legio. Niet alleen kan dit voorstel tot onverkwikkelijke toestanden ter terechtzitting leiden, met secundaire victimisatie van het slachtoffer tot mogelijk gevolg, ook geeft het voorstel het slachtoffer de illusie dat het de afdoening van de strafzaak wezenlijk zou kunnen beïnvloeden terwijl dit niet daadwerkelijk het geval is. In de woorden van Spronken (zie T. Spronken, ‘Het slachtoffer als mede-eiser?’, *NJB* 2013, p. 2587): ‘Laten we het recht om te bepalen welke straf de dader opgelegd moet krijgen overlaten aan de rechter en ook niet de indruk wekken dat het slachtoffer daar iets wezenlijks over te zeggen heeft, maar vooral ook zonder het slachtoffer te mangelen.’

Jurisprudentie

HR 15 oktober 2013, ECLI:NL:HR:2013:959 en

ECLI:NL:HR:2013:964 – Roekeloosheid in het verkeer

Recent heeft de Hoge Raad een tweetal uitspraken gedaan waarin nader wordt ingegaan op de vraag wanneer van roekeloosheid in de zin van artikel 6 jo. artikel 175 WVW 1994 kan worden gesproken. Hierbij legt de Hoge Raad een betrekkelijk streng toetsingskader aan door als volgt te overwegen:

“3.3. Ingevolge bestendige rechtspraak kan in cassatie slechts worden onderzocht of de schuld aan een verkeersongeval in de zin van art. 6 WVW 1994 uit de gebezigde bewijsmiddelen kan worden afgeleid. Daarbij komt het aan op het geheel van de gedragingen van de verdachte, de aard en de ernst daarvan en de overige omstandigheden van het geval. Voorts verdient opmerking dat niet reeds uit de ernst van de gevolgen van verkeersgedrag dat in strijd is met één of meer wettelijke gedragsregels in het verkeer, kan worden afgeleid dat sprake is van schuld in vorenbedoelde zin.

Voor de schuldvorm “roekeloosheid” geldt op zichzelf hetzelfde, zij het dat daarbij moet worden betrokken dat deze roekeloosheid in de wetsgeschiedenis als “de zwaarste vorm van het culpose delict” wordt aangemerkt die tot onder meer een verdubbeling van het maximum van de op te leggen vrijheidsstraf heeft geleid. Mede met het oog op het strafverhogende effect van dit bestanddeel moeten daarom aan de vaststelling dat sprake is van roekeloosheid, dus de zwaarste vorm van schuld, bepaaldelijk eisen worden gesteld en dient de rechter in voorkomende gevallen daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven. Dat geldt ook in de gevallen waarin de roekeloosheid in de kern bestaat uit de in art. 175, derde lid, WVW 1994 omschreven gedragingen, nu die gedragingen grond vormen voor een verdere verhoging van het ingevolge het tweede lid van dat artikel voor roekeloosheid geldende strafmaximum. (Vgl. HR 22 mei 2012, ECLI:NL:HR:2012:BU2016, NJ 2012/488.)

3.4. Het voorgaande brengt mee dat de vraag of in een concreet geval sprake is van roekeloosheid in de zin van art. 175, tweede lid, WVW 1994 een beoordeling vergt van de specifieke omstandigheden van dat geval. De Hoge Raad kan bij het beoordelen van cassatieberoepen die zich richten tegen beslissingen in concrete gevallen, slechts tot op zekere hoogte duidelijkheid verschaffen omtrent de inhoud van het begrip roekeloosheid. Bij die toetsing in cassatie van beslissingen in concrete gevallen kan een rol spelen of de rechter zijn oordeel dat sprake is van roekeloosheid in de zin van art. 175, tweede lid, WVW 1994, heeft voorzien van een nadere motivering die recht doet aan het bijzondere karakter van roekeloosheid. Van roekeloosheid als zwaarste, aan opzet grenzende, schuldvorm zal immers slechts in uitzonderlijke gevallen sprake zijn. Daarbij verdient opmer-

king dat “roekeloosheid” in de zin van de wet een specifieke betekenis heeft die niet noodzakelijkerwijs samenvalt met wat in het normale spraakgebruik onder “roekeloos” – in de betekenis van “onberaden” – wordt verstaan.

3.5. Om tot het oordeel te kunnen komen dat in een concreet geval sprake is van roekeloosheid in de zin van art. 175, tweede lid, WVW 1994, zal de rechter zodanige feiten en omstandigheden moeten vaststellen dat daaruit is af te leiden dat door de buitengewoon onvoorzichtige gedraging van de verdachte een zeer ernstig gevaar in het leven is geroepen, alsmede dat de verdachte zich daarvan bewust was, althans had moeten zijn.

Uit hetgeen hiervoor onder 3.3 is overwogen vloeit voort dat in dit verband doorgaans niet volstaat de enkele vaststelling dat de verdachte zich heeft schuldig gemaakt aan een of meer in art. 175, derde lid, WVW 1994 genoemde, zelfstandig tot verhoging van het wettelijk strafmaximum leidende gedragingen.’

Aldus kan van roekeloosheid in de zin van artikel 175 lid 2 WVW 1994 worden gesproken in geval van ‘zodanige feiten en omstandigheden (...) dat daaruit is af te leiden dat door de buitengewoon onvoorzichtige gedraging van de verdachte een zeer ernstige gevaar in het leven is geroepen, alsmede dat de verdachte zich daarvan bewust was, althans had moeten zijn’. In dit verband geldt dat het feit dat zich strafverzwarende omstandigheden in de zin van het derde lid van artikel 175 WVW 1994 voordoen, enkel op zichzelf onvoldoende is voor de vaststelling dat sprake is van roekeloosheid.

Europa

EU-richtlijn over het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures

In de vorige aflevering van deze rubriek is reeds aangekondigd dat in mei jl. een akkoord is bereikt over de EU-richtlijn over het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures. Inmiddels hebben ook het Europees Parlement en de Europese Raad ingestemd met het voorstel dat erin voorziet dat verdachten overal binnen de Europese Unie het recht krijgen om vanaf het eerste politie-verhoor tot het einde van hun strafproces een raadsman te raadplegen. Dit recht geldt ook wanneer verdachten terechtkomen in een overleveringsprocedure. Voorts voorziet de richtlijn in het recht om bij aanhouding in contact te treden met familie of – wanneer een verdachte niet in zijn eigen land wordt aangehouden – met het consulaat van zijn thuisland. Voor een uitgebreidere weergave van de inhoud van de richtlijn zij verwezen naar onder meer *KwartaalSignaal* 121 en 128 (📄 AAK20116831 en 📄 AAK20137322) en de aldaar opgenomen verwijzingen. Binnen enkele weken zal de richtlijn bekend worden gemaakt in het Publicatieblad van de Europese Unie, waarna de lidstaten drie jaar de tijd hebben de richtlijn om te zetten in hun nationale recht. Nederland heeft reeds eerder in 2011 een conceptwetsvoorstel rechtsbijstand en politieverhoor naar buiten gebracht; al snel werd evenwel duidelijk dat dit concept met het oog op voornoemde richtlijn ingrijpend zou moeten worden aangepast. Het is thans afwachten tot het eerste concept van het wetsvoorstel waarin voornoemde richtlijn wordt geïmplementeerd, naar buiten wordt gebracht.

Literatuur

Proefschriften

- S.L.J. Janssen, *De kroongetuige in het Nederlandse strafproces. Vertrouwen is goed, controle is beter* (diss. Leiden), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013.
- L. Kleijer-Kool, *Multicultureel politiewerk* (diss. Utrecht), Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2013.

Libri amicorum

- A. Dijkstra, B.F. Keulen en G. Knigge (red.), *Het roer recht. Liber amicorum aangeboden aan Wim Vellinga en Feikje Vellinga-Schootstra*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2013.
- C. Kelk, F. Koenraadt en D. Siegel (red.), *Veelzijdige gedachten. Liber amicorum prof. dr. Chrisje Brants*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2013.

Overig

- D. Abels, M.M. Dolman en K.C.J. Vriend (red.), *Dialectiek van nationaal en internationaal strafrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013.
- M.S. Groenhuijsen, T. Kooijmans en Y. Van Den Berge, *Bestrafing in Nederland en België* (preadviezen NVVS), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2013.
- W.J.B. ten Kate, *Mensenhandel. Moderne slavernij*, Deventer: Kluwer 2013.
- B.F. Keulen e.a. (red.), *Naar een tweefasenproces? Over voor- en nadelen van een strafproces in twee fasen, in relatie tot de posities van slachtoffer en verdachte*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2013.
- H.I. Sagel-Grande en L. Toornvliet, *Buitenlanders in detentie. Nederlanders, Duitsers, Engelsen en Fransen in Portugese en Nederlandse penitentiaire inrichtingen*, Amsterdam: Dutch University Press 2013.
- W.J. Verhoeven en L. Stevens, *Rechtsbijstand bij politieverhoor. Evaluatie van de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor in Amsterdam-Amstelland, Groningen, Haaglanden, Limburg-Zuid, Midden- en West Brabant en Utrecht*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2013.